

A levéltári anyag feldolgozásának egy évtizede

Az egykori állambiztonsági szervek iratanyagainak őrzésére és feldolgozására, valamint az ún. információs kárpótlás végrehajtására és a tudományos kutatás lehetőségének biztosítására létrehozott állami szaklevéltár – eredeti nevén Történeti Hivatal, 2003 óta az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – egy évtizede végzi munkáját. Bár az intézmény 1997. szeptember 1-je óta fogadja az iratanyagba betekinteni kívánó állampolgárokat és a tudományos kutatókat, az első év alapvetően az iratanyagok átvételével, a Levéltár szervezeti struktúrájának kialakításával és a működés alapelveinek meghatározásával telt, így az iratok levéltári feldolgozása, kutathatóvá tétele szinte napra pontosan egy évtizede zajlik. A jubileumi év korántsem jelent a szó eredeti értelmében mindenki számára örömmünnetet, hiszen a Levéltár működését továbbra is számos akadály nehezíti és az állambiztonsági iratok sorsát nem kevés vita övezi. A kerek évforduló mégis kellő alkalmat kínál arra, hogy a szinte a semmiből létrehozott gyűjtemény levéltári szakmai munkájának kitűzött céljait, valamint ezek megvalósulását/megvalósítását megpróbáljuk összegezni, egyúttal jelezzük a folytatás szerintünk lehetséges, de mindenképpen kívánatos irányait. Összegzésünk terjedelmi korlátok okán sem terjedhet ki a levéltári feldolgozó munka minden részletére és statisztikai adatára, ezek azonban bárki számára hozzáférhetőek a Levéltár éves munkajelentéseiben.¹

A Levéltár² 1997. július 1. és augusztus 31. között mintegy háromezer iratfolyóméternyi iratanyagot vett át a Belügyminisztérium Roosevelt téri pinceraktáraiban őrzött, a BM egykori III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnöksége és jogelődei által keletkeztetett iratanyagból. Az iratátvételek az ezt követő években is folytatódtak,³ a 2003. évi változások pedig újabb nagy lökést adtak az iratgyarapodás folyamatának.⁴ Az átvett iratanyag tételes bemutatása nem tárgya jelen írásunknak,⁵ néhány, a szakmai feldolgozó munkát befolyásoló, vagy inkább meghatározó jellemzőt azonban mindenképpen ki kell emelni.

Az átvett iratanyag semmilyen formában nem illeszkedett a levéltári követelményekhez, nem volt használható levéltári struktúrája, jelzetrendszere, esetenként még a keletkeztető szervek, szervezeti egységek szerinti tagolódás sem érvényesült. Az 1997 után megkezdett iratrendezések során kialakított levéltári rendet azután több ponton megbontották a 2003 utáni iratbeszállítások, melyek részben teljesen új irategyüttesek rendszerbe illesztését, részben pedig korábbi állagok újabb sorozatainak reponálását és az addig elkészült segédletek módosítását tették szükségessé.

Az állambiztonsági iratok keletkezésének és egykori kezelésének céljából adódóan az – egyébként is rendkívül hiányosan megörökölt – egykorú segédletek nem támogatták a tudományos kutatást: a mintegy százezer, eredeti irattári rendben őrzött dosszié között sem tartalmi elemek, sem az egyes iratok időrendi, földrajzi stb. paraméterei alapján nem volt lehetséges tudományos kutatást folytatni. Az egykorú segédletek közül a különböző típusú (vizsgálati, operatív, munka, beszerzési stb.) dossziékhoz készült eredeti naplók adattartalmuk miatt kutatási segédletként teljességgel használhatatlanok voltak, mivel az irat jelzetén és címén kívül – ez utóbbi általában csak egy név vagy az állambiztonsági munka során alkalmazott fedőnév – a téma azonosítására alkalmas információt egyáltalán nem tartalmaznak. Az operatív nyilvántartást végző mindenkori állambiztonsági szervezeti részleg által vezetett, ún. operatív kartonok (ezek száma mintegy 160 ezer) használható segédletet jelentettek és jelentenek a mai napig, azonban korántsem fedik le az iratokban szereplő személyek teljes körét (azokat ugyanis nem vették operatív nyilvántartásba, akik ellen nem folyt nyílt vagy titkos operatív eljárás), másrészt pedig ez a kartonrendszer is kizárólag személynevek alapján történő kutatást tesz lehetővé.⁶

A dossziék, de különösen az egykorú naplók rendszeres, több évtizedes (és tegyük hozzá: levéltári szempontból gondatlan) használata, kezelése sokhelyütt igen komoly, helyenként pedig helyrehozhatatlan károkat okozott az iratok fizikai

állapotában.⁷ A fenti adottságokból kiindulva az intézmény levéltáros munkatársainak elsősorban egy áttekinthető, a levéltári alapelveket érvényesítő, ugyanakkor – tekintve a folyamatosan bővülő iratanyagot – rugalmas levéltári szisztémát és jelzetrendszert kellett kialakítaniuk. E jelzetrendszer és struktúra nem épülhetett más – például az Országos Levéltárban használt – jelzetrendszerre, mivel szigorúan véve egyetlen levéltári fond (Belügyminisztérium) néhány állagának sorozatait és alsorozatait kellett rendszerezniük. A hosszas szakmai viták során kialakított levéltári rendszer végül öt szekcióra,⁸ azon belül fondokra, állagokra és sorozatokra tagolta a levéltári anyagot (pontosabban a törvény által meghatározott gyűjtőkörünkből következő elméleti irategyüttest), aminek alapján azután elkészülhetett a levéltár által ténylegesen is kezelt iratok fond- és állagjegyzéke, melynek rendszeresen aktualizált verziója folyamatosan hozzáférhető az intézmény honlapján.

A szakmai feldolgozó munka további lépéseit alapvetően meghatározta a mindenkori jogszabályi környezet, mely az általános levéltári szakmai követelményeken túl speciális feladatokat is rótt az intézményre. Ezek elsősorban az egykori állambiztonsági szervek tevékenysége által érintett állampolgárok (egyszerűbben szólva: az iratainkban szereplő személyek) és leszármazottaik számára történő adatszolgáltatás, illetőleg 1997 és 2004 között az ún. átvilágító bizottságok számára történő adatszolgáltatás voltak. Mindezek mellett természetesen folyamatosan ki kellett szolgálni a kutatókat attól függetlenül, hogy az iratanyag meghatározó része még a levéltárosok számára is sokáig ismeretlennek, vagy legföljebb csak főbb vonalaiban ismertnek számított. A fentiekén túl pedig állandóan szembe kellett néznünk a sürgető állampolgári és kutatói igények kontra a megrongálódott vagy helyenként egyenesen fizikai létében veszélyeztetett iratanyag állagmegőrzésének ellentmondásával is. A 20. századi papírgyártási technológiából következő savasodás, valamint a rendszeres és kíméletlen használat következtében további pusztulásnak indult/indított iratanyag nagy részét mielőbb ki kellett vonni a napi használatból és szakszerű restaurálás révén gondoskodni arról, hogy a maradandó értékű iratoknak az állapota is maradandó legyen.⁹ (Ezekben az esetekben papír alapú, illetve digitális másolatokat használunk a napi munkavégzésre.)

A Levéltár kezelésébe került iratanyag levéltári feldolgozását a fenti adottságok és kötelezettségek alapján úgy terveztük meg, hogy a „klasszikus” levéltári segédleteken, nevezetesen a raktári jegyzékeken kívül egy, a dossziék lehető legtöbb szempontú visszakereshetőségét biztosító adatbázis szülessen meg. Ez utóbbit alkalmassá kellett tenni több millió személy adatainak befogadására, több százezer dosszié-rekord megbízható tárolására, valamint – az említett állagmegóvási célok miatt is – akár több milliónyi digitalizált oldal gyors és precíz kezelésére.

A Levéltár iratanyagának 64%-át különböző típusú (vizsgálati, operatív, munka-, beszerzési, Mt-, Bt-, rezidentúra stb.) dossziék alkotják, a maradék 36%-át a volt állambiztonsági szervek – sajnálatosan rendkívül hiányos – működési iratai, különböző típusú nyilvántartások, vegyes gyűjtemények, háttéranyagok, valamint az ún. átvilágító bizottságok iratai teszik ki. A dossziék azonban nem csak mennyiségüket tekintve számítanak az iratanyag meghatározó részének. Bár az egykori állambiztonsági szervek, szervezetek, valamint alkalmazottaik tevékenységét, az intézményrendszer működését elsősorban a működési iratokon keresztül lehet megközelíteni és feltárni, az állampolgári betekintések esetében gyakorlatilag teljes mértékben, a tudományos kutatások esetében is meghatározó részben a dossziék jelentik a hasznosítható információk elsődleges forrását. (Árnyalja természetesen ezt a képet, hogy bizonyos, nem dosszié típusú irategyüttesek – mint például az internálási iratanyag, a napi operatív információs jelentések [NOIJ] vagy a hálózati és az operatív nyilvántartás – a betekintések és a kutatások szempontjából is nagy jelentőséggel bírnak, a statisztikai adatok azonban azt bizonyítják, hogy mindkét esetben elsősorban a dossziékban találjuk meg a keresett információkat a hozzánk fordulók számára.)

Abból a tapasztalatból kiindulva, hogy a Levéltár tevékenységének két meghatározó területén elsősorban a dosszié típusú iratanyag szolgál kellő információkkal, a feldolgozó munka megtervezését is a kezdetektől fogva jórészt erre a területre koncentráltuk. A Levéltár fent jelzett speciális feladataiból, valamint az iratanyag sajátosságaiból következően a munka megkezdésekor szembesülnünk kellett azzal a

problémával, hogy a hagyományos levéltári segédletek (raktári jegyzékek, áttekintő raktári jegyzékek, repertóriumok stb.) általában kevésbé hasznosíthatók a dossziék kutatása során. Ennek elsődleges oka, hogy az egyes dossziék rendelkezésre álló adatai – cím, irattári szám, archív szám – nem szolgálnak kellő információkkal az iratanyag tárgyát, keletkezési időszakát, földrajzi vonatkozásait, a benne szereplő személyeket illetően. Bizonyos esetekben a cím valódi neveket tartalmaz, de azonosításra alkalmas további információk nélkül (pl. V-108380 *Kiss István és társai*), az operatív-, munka-, Bt-, Mt- stb. dossziék esetében viszont csak fedőneveket (pl. O-19619 „*Lidi*”, M-41558 „*Vasutas*” stb.), s csak a dossziék elhanyagolható százalékában utal a cím egyértelműen a korabeli iratanyag tárgyára (pl. V-150373 *Ellenfóradalom Nógrád megyében*). Ráadásul a dossziék irattározási rendjéből adódóan az ún. archív szám (ez a V-, O- B- M- stb. betűvel jelölt és a Levéltár által is használt levéltári jelzet) a dosszié végleges irattározásakor „született”, így az adott irat keletkezésére is csak hozzávetőleges információkkal szolgál.¹⁰ Ebben a helyzetben egy akár darabszintű raktári jegyzék is csak tájékoztató jellegű lehet, mely elsősorban már ismert levéltári jelzetek ellenőrzésére szolgálhat.

A levéltári feldolgozás ezek alapján két vonalon kezdődött meg: egyfelől a működési iratokhoz kellett hagyományos levéltári segédleteket, raktári jegyzékeket készíteni, másfelől a dossziék adatainak feldolgozására egyedi számítógépes adatbázist fejlesztettünk ki.

A hagyományos levéltári segédletek készítésének legfőbb akadályja – mint említettük – az iratanyag állapota volt és részben jelenleg is az. Az átvett iratanyag jelentős részét először keletkeztető szervek szerint el kellett különíteni, rendezésük csak ezután kezdődhetett meg tekintetbe véve azt is, hogy a mindmáig előre tervezhetetlen iratbeszállítások következtében lezárt, teljes irategyüttesekről egyáltalán nem beszélhettünk. A fenti akadályok, valamint a képzett levéltárosok alacsony száma miatt a raktári jegyzékek készítése – a kutatók által is kifogásolt módon – meglehetősen vontatottan haladt. 2003 végéig ilyen feltételek mellett is több mint 500 ifm-nyi iratanyagról készült raktári jegyzék, ez a szám 2007 végén közel 560 ifm volt, s ez mára kiegészült 225 ifm terjedelmű anyaghoz készült belső használatú, egyelőre nem publikus raktári jegyzékekkel. Végleges, immáron a kutatóteremben is hozzáférhető raktári jegyzék készült egyebek mellett a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya (ÁVO) irataihoz (1,56 ifm), az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) irataihoz (1,92 ifm), a volt Zárt irattár levéltári anyagához (37,32 ifm), a III/I. Csoportfőnökség titkos és szigorúan titkos állományú beosztottainak irataihoz (17,76 ifm), az operatív dossziékhoz (479,97 ifm) vagy a Titkos (T-) dossziékhoz (4,32 ifm). Ismételten érdemes hangsúlyozni, hogy ez a fajta levéltári segédlet kevésbé használható a dosszié-típusú iratanyagok esetében. Viszonylag egyszerűen el lehetne készíteni például a több mint 1200 ifm terjedelmű, több mint hetvenezer vizsgálati dosszié raktári jegyzékét, az eredményes kutatást elősegíteni azonban elsősorban az iratokat mélyebben, tartalmilag is feltáró számítógépes adatbázis segítségével lehet, mivel egy-egy dosszié több különböző tárgykörre, illetve több száz - vagy akár ezret is meghaladó - személyre vonatkozóan tartalmazhat információt.

A mélyebb, összetettebb tartalmi feltárást is lehetővé tevő számítógépes adatbázis fejlesztését 2000-ben kezdte meg a Levéltár, bár az adatrögzítés az intézmény megalakulását követően azonnal megkezdődött.¹¹ Az újonnan kialakított informatikai rendszernek biztosítania kellett egyfelől az egyes dossziékkal kapcsolatban rögzítendő közel ötven adatmező (melyek az adott irat típusával, címével, keletkezésének időrendi és földrajzi körülményeivel, fizikai állapotával, tárgy-besorolásával és egyéb jellemzőivel kapcsolatban tartalmaznak információkat) gyors és összetett visszakereshetőségét, nagy mennyiségű digitalizált oldal kezelését és szükség szerinti elektronikus anonimizálhatóságát, valamint az iratokban szereplő személyek adatainak intelligens kezelését.¹² Az adatok rögzítésekor a kezdetektől fogva a következő elvek érvényesültek.

A dossziék adatainak részletes feltárást (névmutatózás, kivonat készítése, földrajzi vagy időbeli vonatkozások rögzítése stb.) nem „szisztematikusan”, egy adott sorozat első darabjától kezdve végeztük illetve végezzük, mivel mind a kutatói, mind pedig a betekintői érdeklődés alapján néhány meghatározóan fontos téma az első hónapoktól kezdve körvonalazódott. Mindjárt a kezdetektől sürgető igény mutatkozott az

1956-os forradalommal és az azt követő megtorlással kapcsolatos iratok, a volt háborús bűnösökkel szemben folytatott eljárások iratainak, az egyházi vonatkozású, illetve az 1980-as évek ellenzéki mozgalmainak tevékenységével kapcsolatos dossziék feltárására. A kutatói és betekintői igényeknek megfelelően e dossziék feldolgozására és szükség szerinti digitalizálására helyeztük a fő hangsúlyt, s csak fokozatosan terjesztettük ki a feldolgozó munkát – szintén az irántuk megmutatkozó érdeklődés függvényében – egyéb vonatkozású dossziéokra is.

A feldolgozás több lépcsőben és egymástól független munkafolyamatok keretében történt és történik jelenleg is. Képzett gépirók végzik a dossziékban szereplő személyek adatainak rögzítését (ez egyébként önmagában is differenciált munka, mivel a redundáns adatok szaporodását elkerülendő az adatrögzítőnek folyamatosan össze kell vetnie az adatbázis névállományát a konkrét iratanyagban található információkkal), a tartalmi feltárás azonban már levéltáros-történész munkatársak feladata. Mivel az intézményben a szakképzett munkatársak döntő többsége az állampolgári betekintési kérelmekre, illetve a tudományos kutatói igényekre készíti elő az iratokat, a dossziék tematikus feltárása és adatainak a számítógépes adatbázisban való rögzítése csak fontos, de nem kizárólagos részét képezi tevékenységüknek. Ennek, valamint a korábban is jelzett „súlypontozásnak” köszönhetően a tematikus feltárás sem „lineáris”, hanem fokozatos, párhuzamos és a legkeresettebb iratanyagokra koncentrált. A fokozatosság és párhuzamosság abban nyilvánul meg, hogy minden, az iratanyagok kutatásra vagy betekintésre való előkészítését végző szakképzett munkatárs módosítási jogot (és köteleességet!) kapott az általa megismert iratanyag adatainak számítógépes rögzítésében, így kisebb-nagyobb módosítások során alakul, formálódik és tartalmilag is gazdagodik – igazi közösségi tudásbázisokhoz hasonló módon – a Levéltár központi számítógépes rendszere.

A tartalmi feltárás és a névmutatózás tehát egyaránt a lényegesebb, nagyobb közfigyelmet, kutatói érdeklődést kiváltó (vagy érdemlő!) iratokra koncentrált elsősorban, s ez jellemző a Levéltár digitalizálási gyakorlatára is. A digitális másolatok alkalmazásának előnyeit kihasználva a legkeresettebb dossziék előkészítése és a kutatóknak vagy a betekinteni kívánó állampolgároknak való kiadása lényegesen gyorsítható, noha ez utóbbi esetekben is tekintettel kell lennünk az adatvédelmi szempontokra. Ugyanakkor nem elhanyagolható szempont az sem, hogy a megrongálódott, töredezett, szakadozott és ragasztgatott iratanyagot ily módon mielőbb ki tudjuk vonni a napi használatból és szakszerű restaurálási eljárás révén állíthatjuk meg további pusztulását.

A számítógépes adatbázisok meghatározó eleme a bennük tárolt információk megbízhatósága, hitelessége, ezért a rögzített adatok utólagos ellenőrzésére minden komolyabb adatbázis-építési munkálat során komoly figyelmet fordítanak. A fent vázolt funkcionalitás, és az ebből következő munkarend következtében azonban a Levéltár számítógépes adatrögzítési gyakorlatában ugyanannyi „ellenőrt” kellene alkalmazni, ahányan adatot rögzítenek,¹³ hiszen az adatok megbízhatóságát csak ugyanazon források újbóli, tételes ellenőrzése révén lehetne megállapítani. Tekintve, hogy csak a névmutatózás során a gépirók naponta átlagosan 400–500 új nevet rögzítenek és hozzávetőleg 600–700 esetben kapcsolnak már rögzített nevet újabb iratokhoz, illetőleg átlagosan napi hetven-nyolcvan dosszié-rekord adataiban történik változás, a tételes és szisztematikus utóellenőrzés nyilvánvalóan fizikailag is megoldhatatlan feladat volna. Tapasztalataink szerint azonban az adatrögzítési jogosítvánnyal bíró munkatársak folyamatos ellenőrző, korrigáló tevékenysége olyan állandó kontrollt biztosít, melynek eredményeként az adatbázisban található igen komoly adatmennyiség döntő többsége megbízható információforrásnak tekinthető.

A Levéltár számítógépes adatrögzítési gyakorlatának eredményeit érdemes számadatokkal is illusztrálni. A központi számítógépes rendszer 2007. december 31-én mintegy 680 ezer nevet tartalmazott,¹⁴ még beszédesebb ez a szám azonban, ha figyelembe vesszük, hogy már több mint egymillió dosszié-név kapcsolatot tartunk nyilván, egyszerűbben szólva ennyi esetben tudjuk az adatbázis alapján megállapítani, hogy egy bizonyos keresett személy egy adott iratanyagban szerepel. Az elmúlt időszakban évente átlagosan 90–100 ezer új névvel és 120–130 ezer új kapcsolat-adattal

gazdagodott az adatbázis. Az adatbázisban rögzített dosszié-rekordok száma a tíz éves évfordulóra meghaladta a 180 ezret, ami azt jelenti, hogy dosszié-típusú iratanyagunk döntő többsége, legalább alapadatai tekintetében, jelentős hányada viszont alaposabb információkkal is szerepel és visszakereshető már a számítógépes rendszer segítségével. A levéltári anyag digitalizálásának számszerűsíthető eredménye 2007 végére több mint 730 ezer oldalnyi digitális másolat volt, melyből félmilliónál is több oldal folyamatosan és közvetlenül is elérhető már a számítógépes rendszerben.¹⁵

Ezen a ponton érdemes kitérni a sokat vitatott és sok félreértés, esetenként félremagyarázás övezte kérdésre: végül is tíz év alatt a Levéltár iratanyagát milyen arányban sikerült feldolgozni? A levéltári anyagra vonatkozó információk alapossága szempontjából is érdemes külön kezelni az elsősorban hagyományos levéltári segédletekkel ellátott működési iratokat és különböző gyűjteményeket, valamint az elsősorban a központi számítógépes adatbázis révén feldolgozott dosszié-típusú iratanyagot.

Mint azt korábban jeleztük: a dossziék levéltári feldolgozása nem tekinthető lineárisnak, az adatokat gépírók, levéltárosok, szkennelők egészítik ki lépésről lépésre, mindenki saját munkakörének megfelelően teszi hozzá saját információit egy adott iratanyag számítógépes adataihoz. Így a legtöbb dosszié adatainak rögzítése soha nem tekinthető befejezettnek vagy lezártnak, azaz a „feldolgozottság” e tekintetben nem értelmezhető fogalom. Bizonyos adatok természetesen jellemzik az egyes iratanyagok feldolgozottságának *mértékét*, a róla rendelkezésre álló információk *mélységét*. 2007 végén a 180 ezer dosszié-rekord között már nem volt „feldolgozatlan”, vagyis legalább az alapadatok szintjén minden dossziéről tudunk, ismerjük jelzetét és címét, leggyakrabban pedig keletkezésének időszakát is. Ennél mélyebb ismereteket jelenthet, ha rögzítettük már az adott iratanyag keletkezésének földrajzi paramétereit (ez 13 ezer esetben történt meg), tárgykör(ök)be soroltuk (mintegy 70 ezer tárgyszót rendeltünk már a dossziékhoz), rövidebb-hosszabb kivonatot készítettünk róla (ez mintegy 40 ezer esetben történt meg), vagy oldalról oldalra átolvasva részletes névmutatót készítettünk a dossziéről (közel háromezer esetben). Ez utóbbi adat alacsonynak tűnhet, ha nem vesszük figyelembe, hogy nem csak a lapról lapra névmutatózott dossziékban találhatunk meg keresett neveket, hiszen a fokozatosság elve alapján sok dossziéhoz egyelőre csak a legfontosabb neveket rendeltük hozzá (összesen több mint 70 ezer dossziéhoz rendeltünk már személyekre vonatkozó adatokat),¹⁶ ráadásul a cím, tárgykörök, földrajzi vonatkozások, keletkezési időszak alapján is visszakereshetők az iratanyagok.

Amennyiben a teljes, 3807,04 ifm mennyiségű iratanyag rendezettségi szintjét vizsgáljuk, megállapítható, hogy 2007 decemberében a teljes iratanyag 7,4%-a (214,07 ifm) alapszinten rendezett volt,¹⁷ középszinten¹⁸ rendeztünk már az iratok 62,9%-át (2381 ifm), darabszinten rendezett¹⁹ állapotban volt 3,4% (130,28 ifm), 12,6%-nak (481,16 ifm) az alapadatait kizárólag a számítógépes adatbázis tartalmazta, rendezés alatt volt 9,2% (115,02 ifm). Összességében elmondható, hogy a levéltári feldolgozás egy évtizedének eredményeként már csak az iratanyag 4,8%-át tekinthetjük rendezetlen állapotúnak, melyhez jelenleg még levéltári segédlettel sem rendelkezünk.

A szakmai feldolgozó munka korántsem elhanyagolható része az iratok fizikai állapotának védelme, állaguk preventív és aktív védelme, az iratok restaurálása. A Levéltár iratanyagának döntő többsége savas papír, mely idővel szinte önmagát semmisíti meg: a papír – a savasság mértékétől függően – egy-két évtized alatt törékennyé válik, a rendszeres használat következtében pedig nem ritkán darabjaira is hullik. Mint említettük, a digitalizálás a preventív állományvédelem fontos eszköze, ugyanakkor a legveszélyeztetettebb iratanyagokat szakszerű restaurálási eljárás után igyekszünk ki is vonni a mindennapi használatból. Ez a gyakorlat abban az esetben lenne igazán eredményes, ha kutatóink ezeknek az iratoknak kizárólag digitalizált másolatait használnák, ezt azonban csak fokozatosan lehet elfogadtatni a hagyományos levéltári anyag használatához szokott és ahhoz ragaszkodó felhasználókkal. A közeljövőben a Levéltárnak vállalnia kell a veszélyeztetett állapotú iratanyag kutatásának ilyen jellegű korlátozását, melynek technikai előkészületeit már részben meg is tette. A Levéltár digitalizáló műhelyében egy restaurátor dolgozik 2001 óta, az ő munkája nyomán 2007

végéig 159 dossziét, összesen 30315 fólió terjedelmű iratanyagot, 120 db kötetet és közel kétezer fényképet sikerült restaurálni.

A levéltári feldolgozó munka közvetlen eredménye, „hasznosulása” természetesen leginkább az állampolgári és kutatói igények kiszolgálásában mutatkozik meg. Bár a Levéltár vezetőjének éves jelentései részletesen tartalmazzák adatszolgáltatói, illetve kutatószolgálati tevékenységünk statisztikai adatait, érdemes legalább néhány számadattal is érzékeltetni az intézmény egy évtizedes tevékenységét.

Tíz év alatt összesen 21.714 állampolgári betekintési kérelem érkezett a Levéltárhoz, ezekre adatot szolgáltatni ugyanakkor csak az esetek egyharmadában, 6.941 esetben tudtunk. (Megjegyzendő, hogy az adatszolgáltatás eredményességét az iratanyag levéltári rendezettségén és segédletekkel való ellátottságán túl nagymértékben befolyásolja az iratok és egykorú irattári segédleteik rendkívüli hiányossága.) Állampolgári kérelemre a mindenkori jogszabályi előírások alapján összesen 361.161 oldalnyi fénymásolatot készítettünk, és adtuk át vagy postáztunk.

Sokan sokféleképpen értelmezhetik – és értelmezik is – a fenti adatokat. Szinte megalakulásától kezdve számos bírálat érte a Levéltárat a betekintők számára előkészített iratanyag anonimizálási elvei és gyakorlata miatt, valamint az egyes ügyek hosszadalmas elintézési idejéért. Előbbi kérdés nem kapcsolódik szorosan a levéltári feldolgozáshoz (ráadásul a mindenkori jogszabályok értelmezése a megismerhető és anonimizálandó adatok köre belső és külső viták tárgya is volt), utóbbiban viszont a szükséges levéltári segédletek hiánya kétségkívül szerepet játszott és játszik. Mindenképpen hangsúlyozandó azonban, hogy a – különböző időszakokban sajnálatosan akár nyolc-tíz hónaposra is nyúló – ügyintézési idő nem elsődlegesen a feldolgozottság alacsony szintjének, sokkal inkább a mindenkori jogszabályokból következő rendkívül időigényes előkészítési procedúrának, valamint az ezeket a feladatokat végző munkatársak a megnövekedett feladatokhoz mérten alacsony számának tulajdonítható.

Tudományos vagy magánkutatóként összesen 1572-en keresték meg intézményünket 1979 kutatási témával. Tíz éves jubileumi statisztikánk szerint kutatóink összesen több mint 580 ezer oldalnyi másolatot kaptak kézhez a levéltár iratanyagából.

A Levéltár kutatószolgálatát ért bírálatok három főbb csoportba sorolhatók: 1. az iratok anonimizálási gyakorlata, 2. a szükséges segédletek hiánya, 3. a megrendelt fénymásolatok elkészítésének ideje. Az anonimizálás ismételten nem tartozik vizsgálódási körünkbe, a segédletek készítésének akadályairól és üteméről pedig említést tettünk már. A fénymásolatok készítésének és kiadásának a kérdéskörével kapcsolatban érdemes egy összevetést tenni: a Magyar Országos Levéltár iratanyaga 2006-ban több mint 74 ezer ífm volt, melyből 114 ezer oldalnyi fénymásolatot adott ki kutatóinak,²⁰ ugyanabban az évben a 3,8 ezer ífm-nyi iratot kezelő Történelmi Levéltár 99 ezret, az iratmennyiséghez viszonyított kutatói érdeklődés – és elvárás – tehát intézményünkben páratlanul magas. (A 2006-os év ugyan nem tekinthető általánosnak, hiszen az az '56-os forradalom évfordulója miatt levéltárunkban kutatószolgálati szempontból is „csúcsevnek” számított, a nemzeti levéltárban pedig ugyanez a korlátozások éve volt, de más évek tapasztalatai is azt mutatják, hogy az őrzött iratmennyiségre vetítve levéltárunkban olyan mértékű folyamatos kutatói érdeklődés mutatkozik, mint egyetlen más hazai levéltárban sem.)

A levéltári anyag feldolgozása természetesen nem csak a levéltár adatszolgáltatói munkáját segíti, hanem csökkenti a kutatóknak a levéltárosoktól való „függőségét” is, amennyiben a kutatóteremben, vagy akár az interneten keresztül közvetlenül is használhatják az elkészült levéltári segédleteket. 2003 óta fokozott mértékben igyekszünk megfelelni az ilyen jellegű elvárásoknak, ezért a kutatóteremben elhelyezett raktári jegyzékek mellett 2006 óta már a kutatótermi számítógépes munkaállomásokon keresztül online hozzáférést is biztosítunk kutatóink számára a levéltár központi adatbázisához. A feldolgozó munka során az adatbázisba számos technikai jellegű, és/vagy kizárólag a levéltári adminisztrációt segítő információt is kerül, ráadásul az adatbázis tartalmaz a kutatók számára nem hozzáférhető különleges személyes vagy minősített adatokat is, ezért az adatbázis kutatóteremből elérhető verziója némileg korlátozott. Megfontolandó, hogy a jövőben ez a „kutatói verzió” bővülhessen olyan adatmezőkkel is, melyek különleges adatokat nem tartalmaznak ugyan, de az iratokban

szereplő személyek azonosításához szükséges azonosító információkat (név, születési idő és hely, anyja neve) igen. Bár személynevek szerint jelenleg nem lehet kutatni ebben a korlátozott verzióban, a dossziék azonban jelzetük, tárgyak, keletkezési idejük, földrajzi vonatkozásaik, tárgykörük, kivonatos tartalmuk (és ezek kombinációja) alapján így is visszakereshetők, ami nem elhanyagolható segítség mindazoknak, akik nem elégszenek meg a levéltáros referens által kínált iratválasztékkal.

Érdeemes itt röviden kitérni a Levéltár tevékenységének egy olyan területére is, melyet szintén öveztek viták az elmúlt évek során: nevezetesen az eredeti iratoknak az interneten történő közzétételére. Külföldi – elsősorban a szlovákiai - példára hivatkozva időnként számon kérik a Levéltártól a dossziék digitalizált másolatainak, de különösen a hálózati nyilvánosságoknak a bárki számára történő hozzáférhetővé tételét. Mivel dossziéink döntő többsége személyes adatok tömegét tartalmazza, nyilvánosságra hozataluk elsősorban a személyes adatok védelmével összefüggő kérdés. A Levéltár létrehozó 2003. évi III. törvény 5. §-a meghatározza azon személyes adatok körét, melyek bárki számára megismerhetők. Alapesetben az érintett halálától számított harminc év után ismerhetők meg a személyes adatok, ha viszont a halálozás éve nem ismert, a védelmi idő az érintett születésétől számított kilencven év, ha pedig egyik sem ismert, az irat keletkezésétől számított hatvan év. Egyes különlegesen védendő adatok - a faji eredetre, a nemzeti, nemzetiségi és etnikai hovatartozásra, a vallásos vagy más világnézeti meggyőződésre, az egészségi állapotra, kóros szenvedélyre és szexuális életre vonatkozó adatok - esetében a védelmi idő még hosszabb (hatvan, százhusz illetve kilencven év). Kivételeket is megfogalmaz a törvény, ezek a jogszerűen nyilvánosságra került, vagy közszereplői státusszal összefüggő személyes adatok nyilvánosságra hozatalának lehetőségét, illetőleg az adatoknak az érintett konkrét hozzájárulásán alapuló publikálását tartalmazzák.²¹ A Levéltár működését szabályozó törvény alapján tehát jogszerű nyilvánosságra hozatalnak csak az minősül, ha az iratokban szereplő minden egyes személyes adatot értékeltünk a fenti kritériumok alapján, majd a feltételeknek nem megfelelő információkat kitakartuk az iratokból. Elképzelhető, hogy az önmagukban sem könnyen értelmezhető jogszabályi kategóriák²² minden egyes adat esetében történő alkalmazása gyakorlatilag megoldhatatlan feladat elé állítaná a Levéltárat, eredményeként pedig leggyakrabban információszegény, értelmetlen kuszaságok kerülhetnének csak nyilvánosságra.

Ennél is gyakrabban megfogalmazódó igény intézményünkkel szemben a hálózati nyilvánosságok, az ún. ügynöklista nyilvánosságra hozatala; erre irányult volna a 2003. évi III. tv. módosítása is 2005-ben. Az Alkotmánybíróság a köztársasági elnök indítványa alapján akkor alkotmányellenesnek minősítette az egykori hálózati személyek adatainak teljes körű nyilvánosságra hozatalát, mivel álláspontja szerint az egyéni betekintőkre, illetőleg a tudományos kutatókra vonatkozó szabályozás kellő megismerési lehetőséget biztosít ezen adatok tekintetében.²³

A fentiekből következően jelen jogszabályi keretek között a Levéltár elsősorban a személyes adatokat nem tartalmazó működési iratok köréből hozhatna nyilvánosságra komolyabb mennyiségű digitalizált másolatot. Ez a munka megkezdődött már, eredményeként folyamatosan bővül a Levéltár honlapjának az eredeti forrásokat digitális formában közlő oldala. Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy az állambiztonsági szervek tevékenységét bemutató, személyes adatokat nem tartalmazó iratanyagok csak kutatóink egy szűkebb körének érdeklődésére tartanak számot, az állampolgári „információs kárpótlás” teljesítéséhez pedig nem, vagy csak minimális mértékben járulnak hozzá.

A Történeti Levéltár iratanyagának kicsiny, ugyanakkor igen értékes hányadát képezik különböző típusú fényképek. Ezek döntő többsége ún. törzslapfotó, az eljárás alá vont személyek azonosításához használt portré, ugyanakkor jelentős számban tartalmaznak a dossziék komoly történeti értékkel bíró fényképanyagot is. Ez utóbbiak közé sorolhatjuk például az állambiztonság szervei által az 1956-os forradalom eseményeiről, helyszíneiről, résztvevőiről készített vagy összegyűjtött és albumokba ragasztgatott vagy vizsgálati, operatív anyagokhoz csatolt fotódokumentációkat, de hosszan sorolhatnánk a fontosabb állambiztonsági „ügyek” operatív vagy nyílt vizsgálati szakaszában készített vagy az érintettektől lefoglalt, elkobzott fotóanyagokat.²⁴ A

fényképanyag feldolgozására, adatainak mind részletesebb rögzítésére 2006-ban külön fotóadatbázist fejlesztettünk, melynek adatokkal való feltöltése jelenleg is zajlik. A Levéltár fotóanyagának felhasználását számos jogi természetű akadály bonyolítja, ugyanis a fényképeken szereplő személyek személyiségi jogait, az esetleges eredeti tulajdonosok tulajdoni jogait, valamint a fényképészek szerzői jogait (amennyiben például nem belügyi fotósok végezték a munkát, hanem az MTI vagy külföldi hírügynökségek, újságok fényképeit használták fel a hazai belügyi szervek) egyaránt tiszteletben kell tartanunk a képek felhasználása során. A Levéltár fotóadatbázisa – melyet a fenti jogi akadályok elhárítása után mind kutatótermünkben, mind pedig az interneten keresztül meg kívánunk osztani az érdeklődőkkel – több mint 1500 fényképet tartalmazott 2007 decemberében.

A levéltári anyag rendezésének előfeltétele, egyúttal következménye is az adott iratanyagot keletkeztető szerv, szervezet történetének, működésének, hierarchiájának alaposabb ismerete. A Levéltár egyik legfőbb feladatának tekinti az egykori állambiztonsági szervek szervezettörténetére, illetve az ott dolgozók hivatali pályájára vonatkozó feltáró, kutató munkát. Ezen intézménytörténeti és archontológiai kutatások eredményeit folyamatosan megosztjuk az érdeklődők szélesebb körével: a Történeti Levéltár honlapján a tízéves évfordulón több mint harminc eredeti forrás (javarészt ügyrendek, szervezeti táblák, illetve a szervek működésével kapcsolatos eredeti parancsok, utasítások), valamint a volt III. Főcsoportfőnökség vezetőinek, illetve a III/IV. Csoportfőnökség alkalmazottainak hivatali pályáját bemutató részletes, fényképes életrajzok közül egy híján hatvan már olvasható volt. (Megjegyzendő, hogy ugyanakkorra hasonló formában elkészültek már a többi csoportfőnökség vezetőinek életrajzai is, azonban ezek esetében az adatok ismételt ellenőrzése éppen folyamatban volt. A körülbelül kétszáz nevet tartalmazó adattár várhatóan 2008 első felében kerül fel majd a Levéltár honlapjára.)

Az egykori állambiztonsági szervek iratait tudományos forrásközlési igénnyel bemutatni szándékozó internetes folyóiratát, a *Betekintőt* (www.betekinto.hu) 2007 januárjában indította útjára a Levéltár. A tizedik évfordulóig az első évfolyam három száma jelent meg összesen 22 forráspublikációval. A folyóirat első évfolyama figyelmet keltett a téma és a korszak iránt érdeklődő kutatók körében. Remélhetőleg a jövőben a folyóirat szerzői közé minél minél több külső kollégát is sikerül megnyernünk.

Az elmúlt tíz év levéltári feldolgozó munkája természetesen semmilyen formában nem jelent lezárt periódust, bár a folytonosság mellett 2008-tól több területen is megújítani tervezzük eddigi gyakorlatunkat. Ez a megújítás mindenekelőtt a kutatási lehetőségeknek az internet révén történő kiterjesztésében, a levéltári anyag digitalizálásának felgyorsításában, valamint a digitalizált állományoknak a számítógépes adatbázisban való hatékonyabb felhasználásában fog megnyilvánulni.

Első lépésként a központi adatbázis kutatói verzióját tesszük hozzáférhetővé az interneten keresztül mindazok számára, akik érvényes kutatási engedéllyel rendelkeznek a Történeti Levéltárban. Mivel az adatbázis bizonyos mezői még ebben a korlátozott formában is tartalmaznak személyes adatokat, ezt a hozzáférést csak a levéltári kuratórium által ilyen adatok megismerésére is feljogosított kutatóink számára tudjuk majd biztosítani felhasználói név és jelszó ellenében.

Mindenki számára megismerhetővé kívánjuk tenni ellenben a levéltári anyagban található történeti értékű fényképállományt – szintén a Levéltár honlapján keresztül. Az ehhez szükséges technikai előkészületek megtörténtek már, jelenleg a nyilvánosságra kerülő fotók jogi státuszának és az esetleges tulajdonjogi, szerzői jogi problémák tisztázása zajlik.

További jelentős lépésnek tekintjük ebben a folyamatban, hogy hamarosan az egykori III. Főcsoportfőnökség teljes vezetői állományának hivatali működése bárki számára megismerhető lesz az interneten keresztül nyilvánosságra kerülő archontológiai adatbázis révén. Az 1945 és 1962 között működött állambiztonsági szervek alkalmazottaira vonatkozó archontológiai kutatások eredményét szintén hasonló formában fogjuk az érdeklődők rendelkezésére bocsátani, ugyanakkor a források rendkívüli hiányossága miatt ez a munka hosszabb ideig is elhúzódhat. Ugyanennek a folyamatnak a részeként folytatjuk az intézménytörténeti források és feldolgozások

közzétételét, illetőleg a mindenkori állambiztonsági szervek belső struktúrájának, működésének feltárását.

A kutatási lehetőségek további szélesítése érdekében elvégezzük a jelenleg már több mint 200 ifm terjedelmű iratanyaghoz rendelkezésre álló ideiglenes raktári jegyzékek véglegesítését és a kutatóteremben, valamint az interneten keresztül történő közzétételét.

A belső feldolgozó munka jelentős lépéseként a Levéltár központi adatbázisát 2008 során alkalmassá tesszük a teljes levéltári anyag feldolgozására (mint említettük, ez a rendszer eredetileg elsősorban a dosszié-típusú iratok adatainak és digitális formájának rögzítésére szolgált), ezzel pedig lehetőség nyílik a jelenleg még csak hagyományos levéltári segédletekkel ellátott iratanyag mélyebb, differenciáltabb feldolgozására is.

A digitalizálási munkálatok régóta tervezett felgyorsításához 2007 végén új berendezések beszerzése, valamint a szükséges feldolgozó és tárolókapacitás megteremtése révén létrejöttek az infrastrukturális feltételek. A digitalizált iratanyag optikai karakterfelismertetése és szabad szöveges adatbázisba való integrálása pedig olyan távlatokat nyithat meg a belső feldolgozó és a külső kutatói munka előtt, melyekre ez idáig gondolni sem lehetett.

Amint az a fentiekből is látható, a Történeti Levéltár iratanyagának feldolgozása a jubileum elmúltával csak részben halad eddigi medrében (de azt is igyekszik majd tovább mélyíteni), számos ponton azonban teljesen új utakat keres – és remélhetőleg talál – majd magának. Hogy erre kap-e még egy évtizedet, az nem tudható, de hogy a munka távolról sem tekinthető befejezettnek, az bizonyos.

- ¹ Az éves munkabeszámolókat megtekinthetők a Történeti Levéltár honlapján: http://www.abtl.hu/html/hu/8_2_eves_besz.html.
- ² A továbbiakban egységesen Levéltárként utalunk az intézményre, melynek hivatalos elnevezése 1997. és 2003. között Történeti Hivatal volt, alaptevékenységét tekintve azonban ekkor is speciális feladatokkal megbízott szaklevéltárként működött. Az intézményt egyébként a 2001. évi törvénymódosítás hivatalosan is állami szaklevéltárrá minősítette, majd 2003. után ez az intézmény nevében is megjelent. Ez a „szakmaisodás” azonban nem tekinthető pusztán formalitásnak: a kezdeti jogi bizonytalanságok után az új jogszabályi keretek között gyorsulhatott fel az olyan levéltári alapfeladatok elvégzése, mint az iratanyag – részben elektronikus - levéltári feldolgozása, segédletek készítése és ezek mind szélesebb körű közzététele.
- ³ 1998-ban 26 ifm., 1999-ben 88 ifm., 2000-ben 266 ifm., 2001-ben 54 ifm., 2002-ben 190 ifm. volt a gyarapodás mértéke.
- ⁴ A 2003. évi I. törvény alapján ekkor újabb 400 ifm, 2004-ben 168 ifm., 2005-ben 239 ifm., 2006-ban 9 ifm, 2007-ben pedig további 2 ifm iratanyag került a Levéltár őrzetébe. A 2003. évi I. tv. alapján történt iratátvételekkel kapcsolatban lásd részletesebben: Összegező jelentés a 2003. évi III. törvény alapján történt iratátvételekről. In: *Ügynöklistán évadja. Beszámoló az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára 2005. évi működéséről.* http://www.abtl.hu/html/hu/8_2_eves_besz.html
- ⁵ Lásd ezzel kapcsolatban: Petrikné Vámos Ida: Iratok a Történeti Hivatalban. In: *Trezor 1. A Történeti Hivatal Évkönyve.* Szerk. Gyarmati György. Budapest, Történeti Hivatal, 1999. 29–58.
- ⁶ A kutatónak tehát eleve ismernie kellett leendő kutatása tárgyát, tudnia kellett az adott ügyvel kapcsolatba hozható személyek neveit és azonosító adataikat, ami – különösen eleinte – igen komoly akadályt képezte a tényleges kutatói munkának.
- ⁷ Lásd ezzel kapcsolatban: B. Balsai Jolán: Állományvédelem a Történeti Levéltárban. In: *Trezor 3. Az átmenet évkönyve.* Szerk. Gyarmati György. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2004. 295–299. <http://www.abtl.hu/html/hu/publikacio/BBalsai.pdf>, illetve Cseh Gergő Bendegúz: Állományvédelmi problémák az állambiztonsági iratok kezelésében. http://www.abtl.hu/html/hu/publikacio/Allomanyvedelmi_problemak.pdf
- ⁸ 1. szekció: Állambiztonsági (államvédelmi) szervek szervezetével, működésével kapcsolatos iratok; 2. szekció: Szervezeti egységekhez nem kapcsolódó állambiztonsági iratok; 3. szekció: Hálózati, operatív és vizsgálati dossziék; 4. szekció: Gyűjtemények; 5. szekció: 1990 után keletkezett iratok.
- ⁹ Megjegyzendő, hogy az iratok nagyobb mennyiségben történő állagmegővéséhez szükséges tömeges savtalanítási eljárás technológiája már rendelkezésre áll Magyarországon is, a Levéltárnak azonban az eljárás költségessége miatt ezidáig nem volt módja ily módon biztosítani iratanyagának fizikai épségét.
- ¹⁰ Petrikné Vámos Ida: i.m.
- ¹¹ Ennek a látszólagos ellentmondásnak a feloldása az, hogy kezdetben MS Excel-táblázatokban rögzítettük az adatokat, melyeket később MS Access adatbázisban olvastunk össze, s ennek a kezdetleges adatbázisnak a konvertálásával jöttek létre az új informatikai rendszer alapjai.
- ¹² A Történelmi Levéltár informatikai rendszerével kapcsolatban lásd részletesebben: Cseh Gergő Bendegúz – Lux Zoltán: Informatika a Történeti Levéltárban. In: *Trezor 3.* i. m. 283–294.
- ¹³ 2007 végén hat főállású gépíró rögzíti a név-adatokat az adatbázisban, rajtuk kívül pedig több mint hatvan (!) munkatárs végzi kisebb-nagyobb rendszerességgel az iratok adatainak számítógépes rögzítését.
- ¹⁴ Ennek az adatnak a helyes értelmezéséhez tudni kell azonban, hogy adatbázisunk ezen a téren nem nélkülözi a redundanciát, ugyanis bizonyos esetekben a nevek különböző okoknál fogva – elsősorban az eredeti iratanyag pontatlanságai, a személyek azonosíthatatlansága miatt – ismétlődhetnek. Nem minden esetben lehetséges ugyanis biztosan megállapítani, hogy két különböző iratban, egyértelmű azonosító adatok nélkül szereplő Tóth István esetében ugyanarról a személyről van-e szó.
- ¹⁵ A két adat közötti eltérés oka, hogy a washingtoni Holocaust Memorial Museum-mal kötött együttműködési megállapodás eredményeként elkészült digitális másolatok, illetve a hálózati kartonoknak a digitális változata nem került be a központi adatbázisba, előbbi átmenetileg, utóbbi viszont valószínűleg hosszabb távon is elkülönített kezelést igényel majd.
- ¹⁶ Előfordul olyan dosszié, melyhez hatezernél is több név tartozik, de harmincnél több az olyan dossziék száma, melyekhez kétezernél több nevet csatoltunk.
- ¹⁷ A levéltári szakmai követelményekről szóló 10/2002 (IV. 13.) NKÖM rendelet szerint „alapszinten rendezett az az iratanyag, amelyben az egyes fondok vagy – állagokra tagolódo fondok esetében – az egyes állagok egymástól már elvannak különítve, egy-egy fondon vagy állagon belül az iratok még nincsenek rendezve.”
- ¹⁸ A fenti jogszabály szerint „középszinten rendezett az az iratanyag, amelyben a fondon vagy állagon belül egy raktári egységet általában meg nem haladó terjedelmű levéltári egységeket alakítottak ki”.
- ¹⁹ A szakmai követelmények szerint „darabszinten rendezett az az iratanyag, amelyen belül a legkisebb levéltári egységek az ügyiratdarabok, illetve az egyes iratok.”
- ²⁰ Beszámoló a Magyar Országos Levéltár 2006. évi tevékenységéről. http://www.mol.gov.hu/letoltes.php?d_id=558
- ²¹ A törvény 5. § (4) bekezdése szerint „Nem kell anonimizálni azokat az adatokat,
a) amelyeket nyilvános vagy a közönség részére nyitva álló rendezvényeken közzereplésekkel kapcsolatban rögzítettek,
b) amelyeket már jogszerűen nyilvánosságra hoztak,

c) amelyek a közszereplő hivatásos alkalmazott, a közszereplő operatív kapcsolat és a közszereplő hálózati személyek azonosításához szükségesek,

d) amelyek megismeréséhez az érintett írásban hozzájárult.”

²² Nem magától értetődő például a jogszabályban megfogalmazott „egészségi állapot”, „kóros szenvedély” vagy „szexuális életre vonatkozó adat” értelmezése sem, az Adatvédelmi Biztos álláspontja szerint pedig vitás esetekben a személyes adatok kiterjesztett értelmezése révén ezen adatok védelme elsőbbséget élvez a kutatás szabadságával szemben.

²³ „Nincs olyan alkotmányos cél, melynek elérése indokoltá és szükségessé tenné a teljes nyilvánosságra hozatallal járó alapjog-korlátozást. Mivel a megfigyelték a ÁSZTLtv. hatályos 3. § (2) bekezdése alapján is megismerhetik a velük kapcsolatba hozható operatív kapcsolatról, hálózati személyről, hivatásos alkalmazottról az azonosításukhoz szükséges adatokat, az ezzel összefüggő információs önrendelkezési jog érvényesítéséhez (és az »információs kárpótláshoz«) nincs szükség ezeknek a személyes adatoknak a teljes nyilvánosságra hozatalára.” Részlet a 35/2005 (X. 5.) AB határozatból.

²⁴ Lásd ezzel kapcsolatban: Sümei György: Fotók a Történeti Levéltárban. In: *Trezor* 3. i. m. 309–318.